

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«БЮДЖЕТ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

**Студентки 2 курсу, 4-м групи,
спеціальності 072**

**«Фінанси, банківська справа та
страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Воропасвої
Ольги
Костянтинівни**

**Науковий керівник
к.е.н.**

**Адаменко
Ірина Петрівна**

**Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	
1.1. Економічна сутність, функції та призначення бюджету	7
1.2. Досвід формування та використання державного бюджету зарубіжними країнами	13
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
2.1. Особливості розвитку бюджетних відносин в Україні	18
2.2. Аналіз дохідної та видаткової частини державного бюджету	23
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ	
3.1. Шляхи підвищення ефективності системи бюджетного регулювання в Україні	33
3.2. Напрями вдосконалення бюджетного процесу	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Державні фінанси є основою розвитку держави, підвищення матеріального добробуту населення. Переважна частина державних фінансових ресурсів зосереджується у бюджетах різних рівнів. Бюджет завжди був важливим знаряддям впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. З його допомогою держава, розподіляючи і перерозподіляючи валовий внутрішній продукт, здійснює вплив на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. В умовах трансформаційної економіки роль бюджету значно зростає, він стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів. Саме в бюджеті переплітається великий спектр різнорівневих інтересів і суперечностей. Він є об'єктом боротьби ідеологій, політичних переконань, наукових концепцій, уявлень про справедливість. Нині в Україні у сфері бюджету концентруються найгостріші проблеми економічного й соціального життя держави.

У країнах із розвиненою ринковою економікою запроваджено ефективні моделі функціонування бюджету. Водночас трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні, мають свої особливості й потребують вивчення надбань світової фінансової науки та пошуку шляхів ефективного використання зарубіжного досвіду. За умови трансформації економіки важливе значення має обґрунтування економічної природи й суті бюджету, його зв'язку з іншими економічними категоріями і ролі в економічній системі держави. За роки незалежності в Україні створено підвалини бюджетної системи держави, прийнято низку законодавчих актів із питань правового регламентування бюджетного процесу. Однак нині існує ще багато невирішених проблем у формуванні дохідної частини бюджету, використанні бюджетних ресурсів, міжбюджетних відносинах. Бюджетний процес недостатньо орієнтований на досягнення конкретних результатів діяльності; потребує удосконалення система державного фінансового контролю та відповідальності за недотримання вимог і правил у бюджетній сфері.

Використання бюджету як найдієвішого інструменту державного регулювання соціально-економічних процесів, одного із основних знарядь макроекономічної стабілізації й економічного зростання ставить перед економічною наукою і практикою низку складних проблем, які потребують наукового осмислення й практичного розв'язання.

Вагомий внесок у розвиток теорії державних фінансів і, зокрема, бюджету зробили такі відомі зарубіжні вчені, як Ш. Бланкарт, Т. Борчердінг, Д. Брюммергоф, Д. Б'юкенен, А. Вагнер, К. Віксель, Дж. Гелбрейт, Р. Гнейст, П. Годме, Х. Дальтон, К. Еєберг, К. Ерроу, Дж. М. Кейнс, Л. Клейн, Л. Косса, Р. Масгрейв, Ф. Нітті, М. Ольсон, У. Оутс, К. Рау, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, В. Танзі, Е. Тейлор, Ч. Тібу, Дж. Тобін, Г. Туллок, Х. Ціммерман, К. Шоуп, Л. Штейн, Р. Штурм та інші.

Серед вітчизняних вчених різних часів, які досліджували теоретичні аспекти бюджету і його вплив на економічне життя, варто назвати О.Д. Василика, В.В. Глущенко, А.А. Гриценка, О.П. Кириленко, І.О. Луніну, І.О. Лютого, Г.О. П'ятаченка, А.М. Соколовську, В.М. Суторміну, В.М. Федосова, І.Я. Чугунова, С.І. Юрія та ін.

Метою роботи є дослідження бюджету в умовах трансформації економіки. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та зміст та призначення бюджету;
- визначити принципи та функції бюджету в умовах трансформаційної економіки;
- узагальнити та систематизувати зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету;
- визначити особливості розвитку бюджетних відносин в Україні;
- здійснити аналіз дохідної та видаткової частин державного бюджету;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності системи бюджетного регулювання в Україні;
- визначити пріоритетні напрями вдосконалення бюджетного процесу.

Об'єктом дослідження є Державний бюджет України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання функціонування бюджету в умовах трансформації економіки.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування та використання державного бюджету. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі державного бюджету. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування та використання державного бюджету в умовах трансформаційної економіки. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо пріоритетних напрямів бюджетної політики у сфері підвищення ефективності формування та використання Державного бюджету України.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування та реалізації бюджетної політики, бюджетного регулювання, формування та використання державного бюджету, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення кваліфікаційної роботи.

У першому розділі досліджено теоретичні основи функціонування бюджетної системи. Розкрито сутність та зміст бюджету. Визначені принципи та функції бюджету. Узагальнено досвід формування та використання бюджету у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито процес розвитку бюджетної відносин в Україні. Проаналізовано динаміку та структуру дохідної та видаткової частини державного бюджету.

У третьому розділі визначені шляхи підвищення ефективності системи бюджетного регулювання в Україні. Визначені основні проблеми розвитку бюджетної системи України. Розкриті шляхи удосконалення бюджетного процесу.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в випускній кваліфікаційній роботі.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Економічна сутність, функції та призначення бюджету

Державний бюджет - це баланс доходів і витрат держави за певний період часу, що представляє собою основний фінансовий план країни, який після його прийняття законодавчим органом влади набуває силу закону і обов'язковий для виконання.

З допомогою державного бюджету державні влади отримують фінансові ресурси для утримання державного апарату, армії, здійснення соціальних заходів, реалізації економічних завдань, тобто для виконання державою покладених на нього функцій.

Державний бюджет є основою розвитку держави, підвищення матеріального добробуту населення. Бюджет завжди був важливим знаряддям впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. За допомогою бюджету держава впливає на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. В умовах трансформаційної економіки роль бюджету значно зростає, він стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів в державі. В Україні, як і в інших країнах світу, бюджет регулюється на основі задекларованої бюджетної політики яка відображає і враховує макроекономічні показники розвитку держави. Аналіз статистичних даних вказує на те, що під впливом фінансової кризи відбулось зменшення ВВП. Стосовно соціально-економічних показників, та відбулось поступове зростання рівня безробіття.

Як економічна категорія бюджетні відносини є складовою частиною фінансових відносин.

Розподільна функція бюджету проявляється безпосередньо через формування і використання централізованих фондів грошових коштів за рівнями органів влади державного та місцевого управління. Важливе значення в розподілі бюджетних коштів відводиться фондам: резервному, розвитку, підтримки суб'єктів РФ. За допомогою бюджетів та фондів держава регулює господарське життя країни, економічний розвиток територій і галузей виробництва, соціальну сферу. Регулюючи економічну сферу і відносини в ній, держава цілеспрямовано посилює або стримує темпи зростання виробництва, прискорює або знижує ріст капіталів і приватних заощаджень, змінює структуру попиту і пропозиції, регулює соціальне забезпечення членів суспільства.

Державний бюджет складається з двох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих один одного частин: доходної і видаткової. Дохідна частина показує, звідки надходять кошти для фінансування діяльності держави, які верстви суспільства відраховують на утримання держави найбільше зі своїх доходів. Видаткова частина показує, на які цілі спрямовуються акумулюються державою кошти.

Із метою розробки та реалізації збалансованого бюджетного регулювання протягом певного часового інтервалу бюджетна політика повинна визначатися, з одного боку, з урахуванням циклічності економічного розвитку, з іншого – стану державних фінансів і запасу стійкості бюджетної системи, суттєве зменшення якої може призвести до ускладнення проведення ефективного бюджетного регулювання для позитивного впливу на економічне зростання.

Система бюджетного регулювання як одна з основних складових системи державного регулювання економіки є сукупністю функціональних фінансово-бюджетних та економічних елементів.

При цьому бюджет як вагомий елемент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного й соціального розвитку країни. Основні напрями бюджетної політики мають формуватися із чітким виділенням пріоритетів, на засадах комплексного

підходу з урахуванням виявлених проблем та аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають процеси розвитку суспільства. Основним джерелом і механізмом реалізації пріоритетних напрямів бюджетної політики інноваційно-інвестиційного характеру має стати бюджет розвитку, значення якого, з огляду на необхідність реалізації стратегії довгострокового сталого економічного розвитку, має зростати. Бюджетно-податкова політика має бути заснована на принципах передбачуваності рівня податкового навантаження і стабільності формування доходів бюджету. Необхідно обґрунтувати кількість податків та зборів, які справляються в Україні, з урахуванням витрат, які пов'язані з їх справлянням.

Важливо застосовувати комплексний підхід, що дозволить не тільки удосконалити інструменти податкового регулювання, а й структурувати їх застосування в часі. З метою підвищення обґрунтованості прийнятих управлінських рішень важливим є здійснення комплексної оцінки наслідків передбачуваних і проведених заходів бюджетно-податкової політики. Підвищенню передбачуваності податкового навантаження, стабільності формування доходів бюджету сприятиме визначення бюджетних параметрів на середньострокову перспективу. Разом з тим, підвищення якості прогнозування податкового навантаження вимагає попереднього розгляду та прийняття в рамках фінансової політики варіантів зміни податкового навантаження залежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що характеризуються високим ступенем невизначеності, зокрема динаміка соціально-економічних показників, зміна податкового та бюджетного законодавства, підвищення привабливості території як об'єкта для інвестицій тощо.

Метою бюджетної політики є забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання, державного фінансового контролю. Державне регулювання в сучасних умовах являє собою макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів соціально-економічного

розвитку держави. Перспективне прогнозування видатків бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу. Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави та регіонів.

Бюджетне регулювання у сфері видатків є важливою складовою фінансової політики, яка суттєво впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому. Від якості та своєчасності прийняття рішень з питань, зокрема, формування бюджетних видатків залежить збалансованість державних фінансів, рівень ефективності державного регулювання економічних процесів. Через видатки бюджету уособлюється роль держави у регулюванні економічних процесів, забезпеченні макроекономічного зростання, соціальних гарантій населення, вдосконалення структури суспільного виробництва. Бюджетні видатки є важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери, оскільки за їх допомогою держава може змінювати структуру виробництва, впливати на результати діяльності економічних суб'єктів, здійснювати соціальні перетворення.

Видатки бюджету за своєю економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Зміст і характер бюджетних видатків полягає у забезпеченні виконання державою своїх функцій. Призначенням бюджетних видатків є задоволення важливих потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо. За допомогою бюджетних видатків здійснюється підтримка соціально незахищених верств населення, обсяг якої відповідає економічним

можливостям суспільства. Бюджетні видатки здатні активно впливати на економічне зростання, передусім завдяки пріоритетному фінансуванню наукових досліджень, розвитку найважливіших галузей економіки, вирівнюванню регіональних диспропорцій. Держава використовує різні форми впливу на економіку – надання субсидій організаціям і населенню, здійснення державних інвестицій, бюджетне фінансування галузей, що визначають науково-технічний прогрес, через відповідні зміни економічних пропорцій. Бюджетні видатки застосовуються для галузевого і територіального перерозподілу фінансових ресурсів із урахуванням вимог найбільш раціонального розміщення виробничих сил, економічного зростання в регіонах та у державі в цілому.

У видатках бюджету знаходить відображення бюджетна політика у сфері державного регулювання та стимулювання виробництва, забезпечення розвитку науково-технічного прогресу, зовнішньоекономічної діяльності. Вплив видатків бюджету на соціально-економічне зростання посилюється завдяки запровадженню науково обґрунтованих методів визначення пріоритетних напрямів, структури та обсягів бюджетних ресурсів, запровадження механізму упорядкування бюджетних програм, вчасного перегляду відповідно до потреб сьогодення вже існуючих, затвердження порядків використання коштів бюджету з метою окреслення напрямів їх використання в межах бюджетної програми та недопущення нецільового спрямування. Перелік видатків, їх склад і структура не є сталими і постійно змінюються залежно від наявної економічної ситуації, змін пріоритетів у спрямуванні коштів. Бюджетні видатки використовуються для розподілу фінансових ресурсів держави за різними ознаками – територіальними, галузевими тощо з метою їх раціонального розміщення та ефективного використання, сприяння соціально-економічному розвитку країни. Видатки бюджету можна характеризувати за кількісними показниками, пов'язаними із обсягами бюджетних ресурсів, та якісними показниками, які визначають економічну природу і суспільно-корисне призначення кожного виду видатків.

Доцільним є подальше посилення системності та послідовності у реалізації бюджетно-податкової політики, визначення оптимальної структури та змісту бюджетних програм, їх відповідність показникам розвитку галузей економіки на середньостроковий та довгостроковий періоди. Розробка бюджетно-податкової стратегії із врахуванням циклічності соціально-економічних процесів, бюджетної збалансованості, запровадження системного оцінювання ступеня досягнення поставлених завдань сприятиме дієвому перетворенню вітчизняної економіки у напрямі інноваційної моделі розвитку. Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового підходу надає можливість встановлювати чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати ефективну бюджетну політику, посилювати бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів. Зазначене, безперечно, сприятиме посиленню позитивного впливу бюджетної політики на соціальний розвиток та економічне зростання як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення. Подальше вдосконалення застосування програмно-цільового методу бюджетування потребує використання принципів перспективного бюджетного прогнозування та планування.

Одним із основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробки та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів. Встановлення пріоритетів бюджетної політики на середньо- та довгострокову перспективи, здійснення системної оцінки досягнення відповідних цілей і завдань соціально-економічного розвитку країни,

визначених при плануванні бюджетів минулих періодів надає можливість своєчасного прийняття управлінських рішень у сфері державних фінансів, адекватного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього економічного середовища.

Визначення пріоритетів державної підтримки, спрямованої на економічне зростання та соціальний розвиток є одним з важливих завдань бюджетної політики. Інститут бюджетного регулювання має ґрунтуватися на сукупності форм, засобів, механізмів формування та реалізації завдань бюджетної політики, які визначають умови взаємовідносин учасників бюджетного процесу. Основними пріоритетними напрямками розвитку бюджетної системи визначено запровадження середньострокового бюджетного планування у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетних програм; удосконалення методологічних засад програмно-цільового методу планування бюджету; застосування дієвих підходів управління державними фінансами. Однією з основних цілей бюджетної політики є забезпечення стійкого довготривалого економічного зростання, шляхом структурно-інноваційних перетворень економіки, створення сприятливого інвестиційного середовища, достатньо високого рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання

1.2. Досвід формування та використання державного бюджету зарубіжними країнами

Слід зазначити, в країнах із розвиненою ринковою економікою запроваджено ефективні моделі функціонування бюджету. Вибір моделі фінансових відносин і побудови бюджету держави залежить від багатьох чинників. Саме визначення національної моделі соціально-

економічного розвитку держави повинно базуватись на практичному дослідженні існуючих в світі моделей функціонування бюджету.

В світовій практиці, за послідовністю розподілу ВВП розрізняють моделі ринкової та адміністративної економіки. Яскравими представниками адміністративної економіки є Китайська Народна Республіка, Саудівська Аравія, а також Північна Корея. Нажаль, статистичні дані стосовно Північної Кореї, інформаційними та експертними агентствами не надаються, що є однією з характерних ознак країн командно-адміністративного типу – закритість інформації. За даними Government financestatistics, одними з важливих показників соціального забезпечення в країнах світу є показники медичного і мобільного забезпечення населення. Показник медичного забезпечення населення розраховується на 1000 жителів і відображає забезпечення медичної сфери висококваліфікованим персоналом а показник мобільного забезпечення розраховується на 100 осіб, та характеризує рівень зв'язку і можливість швидкого інформаційного доступу до установ і закладів соціальної сфери. Досліджені соціально-економічні показники країн з адміністративною економікою свідчать про відносну фінансову стабільність, як в період кризи, так і в після кризові роки прогнозується зменшення рівня інфляції та підвищення рівня соціального забезпечення та економічного росту країн.

В світовій практиці моделі фінансових відносин, за рівнем централізації ВВП у бюджеті, поділяють на американську, скандинавську та західноєвропейську. Основними ознаки американської моделі є: централізація ВВП 25-30%;(в інших джерелах – 30-35 %); велика частка видатків на військовий комплекс; використання принципу мінімального забезпечення у соціальній сфері; мінімальне втручання держави у фінансову сферу. Як вважають деякі експерти, представниками американської моделі побудови ринкової економіки за ознакою федеративного устрою та високим рівнем забезпечення фінансування військового комплексу, в наш час є бюджетна система США і Російської Федерації. Протилежністю американській є скандинавська модель. До основних ознак скандинавської моделі слід

віднести: рівень централізації ВВП – до 60 %– 65%; високий рівень доходів населення і оподаткування; високий рівень соціального забезпечення і розгалужена соціальна сфера. Дана модель фінансових відносин створює клімат упевненості і соціальної врівноваженості, оскільки не така жорстка, як американська. Але вона можлива лише за умов високого рівня доходів громадян та належної культури і свідомості народу, а також відповідного ставлення до праці, поваги до державного сектору. Представниками скандинавської моделі є Данія, Норвегія, Фінляндія і Швеція. Західноєвропейська модель характеризується наступними ознаками: рівень централізації ВВП–30-40%або35-45 %;поміркований рівень оподаткування та надання державою соціальних послуг та значний рівень видатків на освіту. Представниками даної моделі є майже всі країни західної, центральної та східної Європи. Можемо зробити висновок, що в країнах з адміністративною економікою, зокрема в Китаї та Саудівській Аравії, рівень централізації ВВП знаходиться в межах 19,6 % та 53,8 % відповідно, що свідчить про незначну роль держави в соціально-економічних процесах. В США рівень централізації та перерозподілу ВВП знаходиться на рівні 20-22 %, в Росії, яка за показником фінансування військового комплексу відноситься до американської моделі, рівень централізації та перерозподілу ВВП складає близько 35-40 %, що більше відповідає критеріям західноєвропейської моделі економіки. В країнах зі скандинавською моделлю економіки, рівень централізації ВВП знаходиться в межах 55-60 %, що цілком відповідає критеріям даного типу країн. В свою чергу в західноєвропейських країнах рівень централізації ВВП коливається від 35 % до 56 %. Даний показник в Україні знаходиться в межах 29-30 %, що є характерним для західноєвропейської моделі економіки, і свідчить про суттєвий вплив держави на формування доходів, що підкріплюється бюджетним та податковим законодавством.

Таким чином, державний бюджет як важливий фінансовий документ держави є формою існування реальних, об'єктивно обумовлених розподільних відносин, які виконують специфічне призначення – задоволення потреб як

суспільства в цілому, так і його адміністративно-територіальних структур у фінансових ресурсах. На сьогоднішній день, у світі існують країни, які практично відмовляються від видатків на оборону, і є країни, що мають досить потужний воєнний потенціал, але більшість виходить із принципу мінімальної достатності. Отже, варто відмітити, що найбільші видатки на оборону спостерігаються в США та Росії (3,5-5 % ВВП). Найменший рівень зафіксовано в Німеччині – близько 1 % ВВП. В свою чергу, в Україні дані видатки складають близько 1,1-1,3 % ВВП

Державний бюджет може відігравати важливу роль в якості інструмента ефективної макроекономічної політики, коли належні бюджетні ресурси і їх ефективне використання забезпечують збалансованість і фінансову стійкість економіки. З метою забезпечення цих можливостей розглянемо державний бюджет як інструмент макроекономічного регулювання через функції централізації ВВП за доходами та перерозподілу ВВП за видатками. Отже за результатами кластерного аналізу, проведеного за даними аналізованих країн вважаємо доцільним виділення 4 кластерів: а) країни американської моделі фінансових відносин, з рівнем централізації ВВП до 25% (США), згідно проведеного аналізу до цієї групи країн також відноситься Китай; б) західноєвропейські країни, що розвиваються (Чехія, Польща, Іспанія) та країни з перехідною економікою (Росія, Україна) західноєвропейської моделі фінансових відносин, з рівнем централізації у межах 29-40 %; в) розвинуті країни, що відносяться до західноєвропейської моделі фінансових відносин, а саме – Австрія, Італія, Франція та Німеччина, з рівнем централізації 41-50 %; г) класичні представники скандинавської моделі фінансових відносин – Норвегія, Швеція, Данія та Фінляндія, з рівнем централізації у межах від 51 % до 60 %, також до даної групи країн відноситься Саудівська Аравія. Варто відмітити, що країни з адміністративною економікою можуть відноситися, як до американської (КНР), так і до скандинавської моделі економіки (Саудівська Аравія). Росія відноситься до західноєвропейської моделі економіки з рівнем централізації від 34 до 39%. Що стосується України, то рівень централізації

ВВП знаходиться в межах 30 %, а рівень перерозподілу складає 31,5 %, тобто можемо зробити висновок, що Україна відноситься до групи країн з перехідною економікою західноєвропейської моделі. Щодо групування видатків за основу береться питома вага видатків на оборону, охорону здоров'я та освіту у загальній структурі видатків країни світу. Можемо зробити висновки, що за рівнем видатків на охорону здоров'я Україну можна спів ставити зі Швецією, тобто з класичним представником скандинавської моделі економіки. Але при порівнянні абсолютних значень, варто відмітити, що рівень ВВП в Україні приблизно - 53,2млрд. дол. США, а Швеції—282,34 млрд. дол. США, що приблизно в 5 разів більше, тому відповідність відносних показників не може повністю охарактеризувати економічну модель України. На нашу думку, для подальшого ефективного функціонування економіки України, та з метою раціонального розподілу видатків доцільним буде зменшення видатки на освіту (у відносному вираженні) до рівня 4-5 %, та збільшення видатків на охорону здоров'я, що є характерним для західноєвропейської моделі фінансових відносин.

Проведене нами дослідження ще раз підкреслює необхідність стратегічних перетворень заради досягнення соціальної та економічної стабільності в державі, а саме:- створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи, модернізації податкової системи;- формування режиму сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації інфраструктури й базових секторів економіки;- збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного обслуговування;- поглиблення міжнародної економічної інтеграції України у напрямку співпраці з ЄС.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Особливості розвитку бюджетних відносин в Україні

У період становлення та розвитку бюджетної системи України змінювалася її структура відповідно до економічного середовища країни. Бюджет як складова системи державних фінансів є важливим інструментом регулювання розвитку економіки країни. Бюджетна система як інструмент соціально-економічного розвитку країни відображає економічні відносини у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту. Із затвердженням нової редакції Бюджетного Кодексу України, що стало наступним етапом процесу бюджетного реформування, підвищився якісний рівень бюджетного планування та прогнозування, ефективність використання бюджетних коштів.

Інституційні перетворення, зумовлені трансформацією вітчизняної економіки, обумовлюють необхідність удосконалення механізму формування державного бюджету у системі економічного розвитку країни. Від якості та своєчасності прийняття рішень щодо формування державного бюджету залежить результативність бюджетного регулювання. Важливим є запровадження дієвих бюджетних механізмів у системі інституційного середовища суспільства, посилення фінансової стійкості державного бюджету, підвищення результативності програмно-цільового методу планування видатків державного бюджету. Державний бюджет є одним із вагомих інструментів регулювання суспільного розвитку, у процесі його формування та виконання здійснюється розробка основних напрямів використання бюджетних коштів, відповідно до основних завдань розвитку економіки країни.

Державний бюджет є складовою фінансового забезпечення економічного зростання. Необхідним є здійснення аналізу формування доходів та видатків державного бюджету як вагомій складовій бюджетного процесу. Бюджетна політика у сфері формування дохідної частини бюджету є дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів. Доходи бюджету мають визначатися як економічна, правова та матеріальна категорії, а також з позицій

соціального та історичного аспектів. Здатність доходів бюджету як важливого інструменту бюджетної політики впливати на соціально-економічні процеси в країні забезпечується передусім рівнем розвитку економіки. На дієвість бюджетного механізму суттєво впливає структура доходів бюджету, яка відіграє вагомую роль у досягненні суспільного розвитку.

На підставі проведеного дослідження розкрито архітектуру формування доходів бюджету як складову фінансово- економічного регулювання, що ґрунтується на визначенні відповідних економічних взаємозв'язків, фіскального потенціалу податкової системи з урахуванням циклів економічного розвитку та адаптаційних можливостей бюджетних відносин до інституційних перетворень економіки, що сприятиме підвищенню ефективності стимулюючого впливу бюджету на економічний розвиток країни. Важливим є визначення напрямів регулювання у сфері бюджетних доходів виходячи з основних завдань та цілей економічного розвитку на середньострокову перспективу.

Податкова політика має бути спрямованою на розширення обсягів внутрішнього попиту та стимулювання ділової активності суб'єктів підприємницької діяльності. Посилення дієвості механізму формування доходів бюджету у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою набувають важливого значення в умовах інституційних змін розвитку системи державних фінансів. Дослідження досвіду формування доходів бюджету в зарубіжних країнах, дозволило виявити основні тенденції у проведенні бюджетно-податкової політики протягом останніх років. Динамічний аналіз структури доходів бюджету, податкових пільг з 60-х років XX століття засвідчує соціалізацію бюджетно-податкових систем. Податкове навантаження виявляє високий ступінь кореляції із рівнем публічних соціальних видатків.

Формування та здійснення бюджетної політики у сфері доходів має ґрунтуватися на підходах, спрямованих на досягнення фінансової збалансованості та дієвості економічних перетворень. Доходи бюджету формують фінансові можливості держави, що визначають у подальшому потенціал системи фінансово-економічного регулювання. Архітектура процесу формування доходів бюджету

є основою бюджетно-податкової політики та має розглядатися з двох підходів – системності та процесуальності. Використання доходів бюджету як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку країни мають певні особливості в період трансформаційних змін в економіці, які полягають у забезпеченні макроекономічної рівноваги, створенні сприятливого фінансово-економічного середовища для розвитку стратегічних галузей.

Важливим напрямом регулюючої ролі доходів бюджету є вплив на економічне зростання країни. Формування доходів бюджету має здійснюватись із врахуванням напрямів соціально-економічного розвитку країни, спрямованих на забезпечення сприятливого макроекономічного середовища, стабілізацію системи державних фінансів. Особливості формування доходів бюджету у системі фінансово-економічного регулювання виявляються у їх складі та структурі, ефективність їх прогнозування визначає рівень результативності здійснення органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій.

Прогнозування доходів бюджету є важливою складовою системи бюджетного регулювання, що забезпечує формування бюджетних показників шляхом визначення цілей як на наступний бюджетний період так і на середньострокову перспективу з метою підвищення прозорості, ефективності та дієвості бюджетного процесу. З початком рецесії підвищилась роль фінансово-економічного регулювання, спостерігається активне використання бюджетно-податкових інструментів. Динаміка податкових надходжень та доходів бюджету в цілому пов'язана із реалізацією стимулюючої фінансово-економічної політики.

Доходи державного бюджету доцільно розглядати передусім як чинник, що впливає на сукупне споживання через рівень доходів соціальних груп, видів економічної діяльності та певним чином визначає напрями використання накопичень, що утворюються у процесі економічної діяльності, регулюють попит, структуру обсягів виробленої продукції та кінцевого споживання. Дана динаміка доходів державного бюджету вплинула на формування видаткової частини державного бюджету. Аналіз державних видатків займає провідне місце, оскільки

він надає змогу оцінити ефективність дій держави у проведенні економічної та соціальної політики.

Склад видатків бюджету є індикатором пріоритетності тієї чи іншої функції держави. Значним інструментом впливу держави на соціально-економічні процеси є бюджетне регулювання у сфері видаткової частини бюджету, механізм впливу видатків бюджету на обсяг сукупного попиту та пропозиції передбачає доцільність їх збільшення у період економічного спаду та відповідно зменшення у період стійкого економічного зростання. Водночас, важливим є формування оптимальної структури видаткової частини бюджету, яка була б достатньою для виконання основних функцій держави у сфері соціального захисту, національної оборони, забезпеченні громадського порядку, охорони здоров'я, освіти, а також створювала відповідні можливості дієвого впливу державних фінансових інститутів на економічну систему.

Дієвість планування видатків бюджету, як одна із важливих складових системи управління бюджетом, має суттєве значення в питаннях забезпечення стабільності фінансової системи країни, стійкого економічного зростання. У системі головного розпорядника бюджетних коштів на стадії планування видатків дозволить підвищити рівень ефективності бюджетних програм підготовка стратегічних планів їх діяльності, оптимальна структура бюджетних програм у межах граничних сум середньострокового бюджету, деталізація завдань та напрямів бюджетних видатків з розмежуванням на видатки споживання та видатки розвитку, встановлення чіткого взаємозв'язку між запланованими обсягами коштів бюджету і очікуваними результатами.

Сприятиме посиленню ефективності витрачання бюджетних коштів розвиток системи державного фінансового контролю, у тому числі аудиту бюджетних програм, дотримання фінансово-бюджетної дисципліни, раціональне витрачання ресурсів бюджету, зменшення втрат бюджету шляхом недопущення утворення дебіторської та кредиторської заборгованості. Важливим є здійснення підвищення рівня дієвості та прозорості механізмів державних закупівель. Застосування при плануванні видатків бюджету підтримки пріоритетних галузей економіки,

позитивно впливає на створення нових робочих місць, підвищення якості відповідних суспільних послуг.

Розвиток підходів до формування необхідного рівня оцінювання результативності бюджетних програм має враховувати сукупність відповідних критеріїв, які дозволяють виявляти ступінь досягнення запланованих цілей та завдань програми в цілому та окремих заходів у межах цієї програми; розкривати інформацію про хід реалізації програми; забезпечувати повноту, доступність, реалістичність та своєчасність відповідних показників, що сприятиме посиленню якості процесу бюджетного планування. У структурі видатків державного бюджету найбільшу питому вагу складають видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, загальнодержавні функції, економічну діяльність.

З метою належного формування державного бюджету необхідним є створення сприятливого макроекономічного середовища, здійснення послідовних та дієвих заходів у бюджетно-податковій сфері, забезпечення стійкості системи функціонування державних фінансів. Державний бюджет має забезпечувати відновлення та розвиток економіки країни, здійснення структурних змін в бюджетній сфері.

Одним із завдань при формуванні державного бюджету є забезпечення його збалансованості у середньостроковій перспективі, що передбачає створення стабільної податкової бази на основі формування сприятливих умов для розвитку економіки, своєчасного та достатнього рівня фінансування видатків на соціально-економічні потреби, створення ефективного механізму міжбюджетного регулювання. Доцільним є удосконалення системи планування і виконання видаткової частини державного бюджету виходячи з основних положень програмно-цільового методу формування бюджету.

2.2. Аналіз дохідної та видаткової частини державного бюджету

Доходи бюджету виражають економічні відносини, які виникають у держави з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни. Формою прояву категорії доходи бюджету служать різні види платежів підприємств, організацій і населення в бюджет, а їх матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються в бюджет. Бюджетні доходи, з одного боку, є результатом розподілу вартості суспільного продукту між різними учасниками відтворювального процесу, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості. Найбільшу частку доходів становлять податкові надходження.

Податкова політика відіграє важливу роль у забезпеченні виконання державою своїх функцій та представляє собою напрям її діяльності у сфері встановлення та стягнення податків, зборів та обов'язкових платежів. Загальна стратегія податкової політики повинна включати пріоритетні цілі, пов'язані з функціонуванням системи оподаткування, та методи їх досягнення. Податкова політика повинна передусім сприяти росту обсягів накопичення, створення умов, які полегшують оновлення капіталів підприємства.

При впровадженні податкової політики держава обов'язково повинна враховувати інтереси кожного підприємства, кожного члена суспільства. Регулювання економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, яка б дала змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами платників податків. Важливою умовою ефективної політики є її стабільність і передбачуваність, завдяки чому суб'єкти господарювання мають можливість планувати господарську діяльність та правильно оцінювати ефективність прийнятих рішень. Основними причинами недоотримання надходжень до дохідної частини бюджету від суб'єктів, які ухиляються від сплати податків, є:

- складність у розрахунках податкових сум;
- нераціональна структура оподаткування (висока частка непрямих податків);

- недосконалість юридичної техніки податкового законодавства – складність податкової системи. Вона обумовлює зниження ефективності податкового контролю та створює можливість уникнути сплати податків;
- рівень довіри платників до владних структур, котрі виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків;
- брак досвіду боротьби з податковими правопорушеннями законодавства;
- недостатня захищеність працівників органів контролю при виконанні ними службових обов’язків;
- недостатній розвиток міжнародної співпраці в справах боротьби з податковою злочинністю;
- негативне відношення до існуючої податкової системи – жорстка податкова система багато в чому не стимулює працю виробника, а, навпаки, підштовхує його до утаювання прибутків та несплати податків. Платник податків не поважає систему, яка не поважає його як платника, не враховує його можливості по сплаті податків. Також низька віддача з боку держави у виді суспільних благ.

У 2017 році зовнішні умови для української економіки були сприятливими внаслідок прискорення економічного розвитку країн – основних торгових партнерів України та покращанню кон’юнктури на світових товарних ринках завдяки збільшенню цін на сталь, добрива і пшеницю, попри деякого зниження в кінці 2017 року цін на окремі товари сільського господарства, зокрема на кукурудзу, соняшникову олію та м’ясо на фоні надходження на ринок нового врожаю.

При цьому економічне зростання в Україні відбувалося повільно, на що впливали наслідки продовження військового конфлікту на сході країни, тимчасового припинення переміщення вантажів через лінію розмежування на Донбасі (рішення Ради національної безпеки і оборони введене в дію Указом Президента України 15 березня 2017 року), а також масштабні кібератаки у другій половині 2017 року.

Разом з тим, на економічний розвиток країни позитивно вплинуло подальше зростання приватного споживання та інвестицій, а також активізація міжнародної торгівлі на фоні сприятливих зовнішніх цінових умов.

За дев'ять місяців 2017 року підприємствами та організаціями освоєно капітальних інвестицій на суму 259,5 млрд. грн., що на 20,7 відсотка перевищило їх обсяг порівняно з відповідним періодом 2016 року. При цьому поступово збільшується частка капітальних інвестицій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів – з 5,9 відсотка за січень–вересень 2016 року до 8,7 відсотка у січні–вересні 2017 року.

Обсяг залучених із початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1 жовтня 2017 року становив 52,2 млрд. дол. США (за даними Нацбанку), за дев'ять місяців 2017 року чистий приплив прямих іноземних інвестицій сягав 3,3 млрд. дол. США.

За дев'ять місяців 2017 року сальдо фінансових результатів підприємств до оподаткування становило 237,8 млрд. грн. порівняно з 82,0 млрд. грн. у січні–вересні 2016 року. Загалом у січні–вересні 2017 року підприємствами отримано прибутку у сумі 368,6 млрд. грн., що на 36,3 відсотка більше відповідного періоду минулого року. Також зменшилась частка збиткових підприємств з 32,8 відсотка у січні–вересні 2016 року до 29,7 відсотка у січні–вересні 2017 року.

У 2017 році спостерігалось збільшення обсягу будівельної продукції – на 20,9 відсотка, виробництва інвестиційних товарів – на 9,3 відсотка, вантажообороту – на 5,8 відсотка порівняно із 2016 роком.

Обсяги виробництва промислової продукції у 2017 році збільшились на 0,4 відсотка порівняно із 2016 роком, при цьому у переробній промисловості – на 4,8 відсотка.

На фоні високої порівняльної бази 2016 року виробництво сільськогосподарської продукції в 2017 році зазнало спаду та скоротилося на 2,7 відсотка, у тому числі рослинництво зменшилось на 3,6 відсотка, тваринництво – на 0,4 відсотка.

У цілому, в 2017 році тривала тенденція економічного зростання. Так, за даними Держстату в I кварталі 2017 року зростання реального ВВП становило 2,5 відсотка, у II кварталі – 2,4 відсотка, у III кварталі – 2,1 відсотка, у IV кварталі – 1,8 відсотка порівняно з відповідним періодом 2016 року.

У 2017 році продовжувалось розширення внутрішнього споживчого попиту, завдяки збільшення заробітних плат в економіці, в тому числі підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 року до 3200 гривень проти 1600 гривень на кінець 2016 року. Обсяг роздрібної торгівлі у 2017 році до відповідного періоду 2016 року зріс на 8,8 відсотка.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2017 рік зросла порівняно з 2016 роком на 37,1 відсотка та становила 7104 гривень, що у 2,2 раза вище рівня мінімальної заробітної плати. Реальна заробітна плата у 2017 році зросла на 19,1 відсотка до відповідного періоду минулого року.

Позитивно на розвиток економіки у 2017 році вплинуло збереження стабільності на валютному ринку та уповільнення інфляційних процесів.

Так, за даними Держстату споживчі ціни у грудні зросли на 13,7 відсотка порівняно з груднем 2016 року, у річному вимірі індекс споживчих цін зріс на 14,4 відсотка порівняно із 2016 роком.

За даними Національного банку України протягом 2017 року обмінний курс гривні до долара США залишався переважно стабільним – 26,6 гривень за долар США у середньому за рік, незважаючи на незначне посилення девальваційного тиску в останні місяці року, що зумовлено низкою ситуативних та сезонних факторів, типових для кінця року.

За інформацією Національного банку України міжнародні резерви України збільшилися з 15,5 млрд. дол. США на початок 2017 року до 18,8 млрд. дол. США в еквіваленті станом на 1 січня 2018 року. Цей показник дорівнює 3,6 місяця майбутнього імпорту і є достатнім для виконання зобов'язань України і поточних операцій Уряду та Національного банку.

У 2017 році економічне зростання підтримувалось не лише внутрішнім попитом, а й зовнішнім. Цінова кон'юнктура на ключових для нашої країни товарних ринках залишалася сприятливою, а освоєння нових ринків збуту для українських товарів частково компенсувало негативні наслідки припинення торгівлі з неконтрольованими територіями та захоплення низки підприємств на них.

Так, за попередніми даними Національного банку України, у 2017 році дефіцит балансу товарів та послуг зріс до 6,8 млрд. дол. США.

Експорт товарів за 2017 рік збільшився на 18,8 відсотка до 39,9 млрд. дол. США за рахунок: мінеральних продуктів – на 47,1 відсотка; чорних й кольорових металів та виробів з них – на 22,1 відсотка; продовольчих товарів та сировини для їх виробництва – на 16,3 відсотка.

У 2017 році також продовжилась тенденція до зміни географічної структури українського експорту на користь збільшення обсягів експорту до країн ЄС, який зріс на 31,9 відсотка порівняно з 2016 роком, питома вага якого становила 35,4 відсотка в загальному обсязі.

У цілому, незважаючи на складні умови для економіки України, в першу чергу, пов'язані з військовим конфліктом на сході країни та тимчасовим припиненням переміщення товарів через лінію розмежування, в 2017 році тривало зростання вітчизняної економіки, що позитивно впливало на виконання дохідної частини бюджету.

Станом на 2017 рік зросли обсяги податкових надходжень майже з усіх податкових дже рел. Один із винятків став податок на міжнародну торгівлю та зовнішні операції. Отже, основними проблемами формування податкових надходжень є:

- зі зростанням ставок податків, що збільшило надходження до бюджету коштів, паралельно зростає соціальна напруга в суспільстві, що почала виражатися в недовірі до дій державного апарату, тому випадків ухилення від сплати податків та існування тіньових схем ведення бізнесу стало значно більше;

- відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти почали призводити до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття;
- ухилення від сплати податків не тільки підприємств, які по різних причинах не мають можливості сплачувати податки, але й поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств;
- зменшилися надходження рентної плати за транспортування;
- значне зменшення податку на міжнародну діяльність та зовнішні операції, що пов'язане зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій.

При цьому також зазнала змін і структура аналізованих податків: внаслідок різкого скорочення обсягів імпорту відбулося зменшення частки ввізного мита та відповідне збільшення частки вивізного у загальній структурі податків.

Структура неподаткових надходжень – це доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження. Основні проблеми формування неподаткових надходжень: – зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ; – зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів. Наступною статтею доходів є дохід від операцій з капіталом, що у 2016 році дещо збільшився порівняно з 2015 роком на 11%, а у 2015 році значно зменшився порівняно з 2014 роком.

Основною причиною цього є збільшення майже удвічі надходжень від реалізації державних запасів товарів. Найбільші обсяги надходжень від реалізації державних запасів товарів пояснюються політикою держави щодо формування та управління певними видами товарів з метою регулювання внутрішнього попиту та цін на певні види товарів. У першу чергу це стосується зернових. Низькі обсяги доходів від операцій з капіталом у загальній структурі

доходів бюджету зумовлені відсутністю ринку землі та нерозвиненістю ринків як матеріальних, так і нематеріальних активів. Висновки.

Отже, основними проблемами формування доходів Державного бюджету України станом на 2016 рік є: – збільшення податкових надходжень за рахунок платників податків, тобто за рахунок знаходження нових джерел оподаткування і підвищення ставок податків, що в першу чергу призводить до ухилення сплати податків і ненадходження доходів; – відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти, що призводить до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття; – зростання інфляції, що перш за все відображається в імпортних товарах, і завдяки цьому відбувається зменшення ввезення товарів; – ухилення від сплати податків не тільки підприємств, які по різних причинах не мають можливості сплачувати податки, але й поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств; – зменшилися надходження рентної плати за транспортування; – значне зменшення податку на міжнародну діяльність та зовнішні операції, що пов'язане зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій; – зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ; – зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів.

Наголошуючи на тому, що врегулювання податкових надходжень – це досить глобальна та клопітка справа, можна звернути увагу на менш значимі фактори впливу на формування доходів, а саме: цільові фонди та доходи від операцій з капіталом. Це допоможе врегулювати надходження до бюджету держави, а також покращить соціально-економічний її стан. Як відомо, на стан доходів Державного бюджету сучасності певним чином впливає зміна обсягів ВВП, військові дії на Сході України та втрата територій від анексії. Таким чином, необхідно знайти ефективні шляхи вдосконалення щодо формування доходів бюджету. Отже, дослідивши стан Державного бюджету України можна сказати, що лише за умови активізації реального сектора економіки та

створення в країні новоствореної вартості буде забезпечено зростання податкових надходжень до державного бюджету.

Бюджетна політика являє собою сукупність заходів, дій та інструментів стратегічного і тактичного характеру стосовно формування та використання централізованих фондів фінансових ресурсів держави для забезпечення її економічного та соціального розвитку. Бюджетна політика у розрізі видатків проявляється як в абсолютному вираженні статей видатків бюджету, так і в структурі надходжень та напрямів витрачання коштів централізованих фондів держави. Ефективним інструментом впливу на макроекономічні показники держави та структуру економіки є видатки державного бюджету України. Державні видатки – це система фінансових відносин з приводу розподілу, перерозподілу та використання фондів грошових ресурсів держави з метою здійснення покладених на неї соціально-економічних функцій. Відповідно до діючого Бюджетного кодексу України під видатками бюджету розуміють кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. Система бюджетних видатків представляє собою взаємопов'язану сукупність окремих елементів, що характеризують економічні відносини, які виникають в результаті розподілу грошових коштів держави та забезпечують реалізацію її завдань і функцій. Сучасний стан бюджетного фінансування характеризується двома ключовими напрямками: з одного боку – це питання наповнюваності дохідної частини бюджету, а з іншого – формування ефективної політики розподілу наявних коштів як в абсолютному вимірі, так і в контексті оцінки оптимальності його структури. Характеризуючи бюджет держави, необхідним завданням є аналіз його витрат як стосовно динаміки змін у досліджуваних періодах, так і питомої ваги окремих складових. Надамо характеристику видатків державного бюджету України в розрізі його поділу на загальний та спеціальний фонд.

У 2016 р., порівняно з аналогічним періодом попереднього року спостерігаємо збільшення частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на 4,2 в. п., громадський порядок, безпеку та судову владу на 0,8

в. п., та оборону на 0,4 в. п., частки інших видатків відповідно до зазнали зменшення. Як і у 2015 р., у 2016 найбільші частки припадають на міжбюджетні трансферти (31,1%) і на соціальний захист та соціальне забезпечення (22,0%). Витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення збільшилися на 4,3 в. п. за рахунок збільшення обсягу видатків на соціальний захист пенсіонерів на 22,2 млрд грн. Наступною групою видатків, які держава витрачає при здійсненні своїх повноважень є видатки на обслуговування боргу. Хоча їх питома вага у загальній структурі зменшилася на 1,2 в. п., проте їх обсяг у 27,3 разів перевищував видатки на духовний та фізичний розвиток, 13,3 разів – суму видатків на охорону здоров'я, у 3,0 рази – видатки на всю галузь освіти, у 4,9 рази – на економічну діяльність. Серед суттєвих відмічаємо також видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу, їх частка становила 9,2%, з них 49,0% усіх видатків направлено на діяльність із забезпечення громадського порядку, боротьбу зі злочинністю та охорону державного кордону. У розрізі економічної класифікації видатків державного бюджету відбулося зростання за більшістю статей, окрім видатків на нарахування на заробітну плату, перерахування субсидій і поточних трансфертів підприємствам, соціальне забезпечення та інші поточні видатки. Із загального обсягу збільшення видатків (61,8 млрд грн) значна частка (36,0%) припадає на виплату пенсій і допомог, 25,1% – на поточні трансферти органам державного управління інших рівнів, 21,6% – на оплату праці й нарахування на заробітну плату працівників бюджетних установ, 8,1% – на обслуговування боргових зобов'язань, 1,1% – на оплату продуктів харчування, 0,7% – на придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів, 0,4% – на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Вищезазначене вплинуло на зміни часток цих видатків у загальному їх обсязі.

У цілому частка по обслуговуванню боргових зобов'язань у 2016 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року зменшилась на 1,5 в.п., видатки на соціальне забезпечення зросли на 4,5 в.п., інші поточні видатки зменшились на 3,8 в.п.

Інші поточні видатки (крім захищених та трансфертів підприємствам) нарахування зросли на 1,8 в.п. Збільшилася частка видатків за захищеними статтями економічної класифікації і становила 87,0% усіх видатків державного бюджету, що на 4,4 в. п. більше показника 2015 року. Рівень виконання видатків за захищеними статтями склав 47,0% річного плану, що на 1,8 в. п. більше минулорічного показника. Видатки розвитку виконані на 26,0% порівняно з 46,2% за видатками споживання.

Отже, на основі проведеного аналізу динаміки обсягів та структури видаткової частини державного бюджету, варто звернути увагу на ключових позиціях, дотримання яких є першочерговим при веденні бюджетної політики з позиції фінансування: забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин державного бюджету України; не допустити диспропорцій та невиправданого зростання видаткової частини державного бюджету, що призведе до дефіциту. Такий підхід матиме позитивний вплив на рівень збалансованості бюджету. Виправданим підходом в контексті управління бюджетним дефіцитом може бути лише капітальне фінансування, яке дозволить досягти позитивного економічного чи соціального ефекту в майбутніх періодах. Крім того, доцільно дотримуватися курсу на ринкову переорієнтацію, в основі якої є оптимізація обсягів та структури державної сфери економіки, що дозволить досягти підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та нівелювання проявів незбалансованості державного бюджету.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ

3.1. Шляхи підвищення ефективності системи бюджетного регулювання в Україні

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи необхідним є визначення впливу податкового навантаження на доходи зведеного бюджету та зростання реального валового внутрішнього продукту, а також впливу централізації видатків бюджету на економічне зростання, суттєву роль відіграє виявлення взаємозв'язку між зазначеними показниками з лагами у часі.

До основних проблем бюджетно-податкової політики належать:

- нестабільність та недосконалість бюджетно-податкового законодавства, що негативно впливає на формування податкових надходжень та їх виконання, сприяє розширенню впливу на цей процес політичних, корпоративних та інших факторів;
- високий податковий тиск;
- надання податкових пільг, які впливають на ефективність формування доходів бюджету.

Безсистемне та невиправдане надання податкових пільг (велика кількість податкових пільг для одних підприємств означає високі податкові ставки для інших, що змушує останніх ховати свої доходи з метою збереження конкурентоздатності), звільнень від оподаткування та масштабне ухилення від сплати податків звужує базу оподаткування; - зростання державного боргу, у тому числі й податкового; - значна нерівномірність розподілу податкового тягара внаслідок масштабного ухилення від сплати податків.

В Україні функціонує високий рівень тіньової економіки, який складає 60-70% ВВП. Тіньова економіка здійснює безпосередній прямий вплив на систему макроекономічних показників, призводить до зростання податкового тягара у

легальному секторі, звуження фіскальної бази, необхідної для формування дохідної частини бюджету та виконання державою своїх функцій; - надмірна фіскальна спрямованість податкової системи та неврахування інших завдань, таких як стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку та підприємницької діяльності. Окрім зазначених проблем при дослідженні даної теми привертає увагу наступний недолік: відсутнє єдине чітке визначення терміну «доходи Державного бюджету». Законодавчо, у ст. 2 Бюджетного кодексу України надається визначення поняття «доходи бюджету». Окрім цього, у ст. 29 визначається склад доходів Державного бюджету, який коректується Законом України «Про Державний бюджет» на відповідний рік і затверджується Верховною Радою України

Особливу увагу заслуговує проблема щорічного прийняття Державного бюджету з дефіцитом. При цьому порушується один з найбільш важливих принципів бюджетної системи – принцип збалансованості. Але наявність дефіциту бюджету ще не означає незбалансованість у тому випадку, якщо досягнуто рівність між витратами і сумарною величиною бюджетних надходжень. При прийнятті бюджету з дефіцитом така рівність досягається, частіше всього, за рахунок запозичень, що призводять до появи державного боргу.

Крім того, однією з проблемою формування дохідної частини Державного бюджету є наявність порушень та недоліків, що пов'язані: з недоплатами до бюджету; з несвоєчасним та неповним перерахуванням дивідендів, що належать державі; з неналежним контролем за правильністю нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів тощо. В процесі формування доходів Державного бюджету у 2015 році було виявлено наступні порушення та недоліки, які представлені на рисунку 2. На процес формування доходів Державного бюджету України негативно впливають постійні зміни переліку доходів, що закріплені за складовими частинами Державного бюджету. Склад доходів загального і спеціального фондів щорічно зазнають змін, які наводяться у ст. 10 ЗУ «Про Державний бюджет».

Держава повинна формувати свою бюджетну політику так, щоб досягалось скорочення бюджетного дефіциту. Це можливо при реалізації заходів, які сприяли б одночасно підвищенню доходів бюджету та скороченню державних видатків. До таких заходів можна віднести наступні:

- інвестування бюджетних коштів у розвиток галузей, які втілюють у виробництво наукові досягнення та визначають рівень економічної потужності держави;
- використання субсидій та грантів для створення сприятливих умов господарювання та стимулювання виробництва;
- залучення іноземного капіталу до України.

Для скорочення порушень та недоліків у процесі формування доходів Державного бюджету необхідно впровадити цивільно-правові методи державного контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними і юридичними особами: вжити заходів до недопущення порушення законодавства; створити в країні такі економічні, соціальні й правові умови, за якими правильно сплачувати податок було б вигідніше, аніж ухилятися від їх сплати. Вагоме значення у вдосконаленні процесу формування доходів Державного бюджету України залежить від покращення чинної бюджетно-податкової політики, оскільки: - в структурі доходів Державного бюджету України основну частку складають податкові надходження; - характер стягнення податків безпосередньо впливає на соціальний стан населення, рівень його життя. Вирішення проблем бюджетно-податкової політики має розпочатися, по-перше, з прийняття ефективного законодавства, забезпечення його стабільності, простоти й однозначності в трактуванні. По-друге, проведення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів з метою оцінки їх ефективності та доцільності.

Виходячи з досвіду розвинених країн, що найчастіше надають пільги на умовах податкового кредиту, можна запропонувати наступне впорядкування податкових пільг в Україні: пільги не повинні бути особистими (надаватися окремим платникам), вони повинні мати цільовий характер. Тобто суми, які

підприємства отримують в якості відрахувань від податкової бази, а також зменшення податкового зобов'язання мають розглядатися як субсидії і використовуватися на законодавчо встановлені цілі. По-третє, необхідна переорієнтація податкової політики із суто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання. З точки зору державного регулювання економіки найважливіше значення має регулююча функція податків. За її допомогою держава гармонізує свої інтереси з інтересами платників. Однак тільки регулююча функція податків не в змозі гарантувати відповідність дій платників вимогам загальнодержавних інтересів. Як приклад, податок на прибуток підприємств недостатньою мірою виконує регулятивні функції. Для їх підвищення необхідно диференціювати ставки залежно від розміру отриманого підприємством прибутку, при чому ступінь диференціації не повинен бути надто великим. З метою фінансування соціальних програм, державного будівництва та соціально-економічного розвитку держава потребує відчутного збільшення абсолютного обсягу бюджетних видатків. Визначені конституційні повноваження та зобов'язання держави у своєму розвитку потребують стабільних і реальних доходів Державного бюджету. Між тим, ця потреба не повинна ототожнюватися з можливістю значного збільшення позичкового фінансування бюджету, особливо - із зовнішніх джерел.

Економічна стратегія держави має бути спрямована на пошук альтернатив позичковому фінансуванню. Запровадження стратегічного бюджетного планування надасть можливість збільшити доходи Державного бюджету. Оцінюючи стратегічні напрямки розвитку для України доцільно враховувати, що, в першу чергу, необхідно забезпечити: підвищення добробуту та стабільність соціального захисту населення; зростання інвестицій в реальний сектор економіки; підвищення конкурентоспроможності економіки держави; модернізацію базових галузей економіки держави, орієнтація на структурно-інноваційну модель економічного розвитку. Реалізація зазначених стратегій розвитку надасть можливість збільшити дохідну частину Державного бюджету, а саме: - для підвищення добробуту населення та стабільності соціального

захисту населення необхідно забезпечити зростання реальних заробітних плат і соціальних платежів та стримувати зростання інфляції, що надасть змогу збільшити рівень податкових надходжень від зростаючого попиту; - зростання конкурентоспроможності економіки держави, орієнтація на структурно-інноваційну модель економічного розвитку, збільшення інвестицій в реальний сектор економіки та модернізація базових галузей можливе за рахунок заохочення до застосування інновацій у виробництві (пільгове оподаткування підприємств, що створюють та/або застосовують інновації, надання дотацій з Державного бюджету для розробки інноваційних технологій); забезпечення стабільної податкової політики, що сприятиме інвестуванню у вітчизняну економіку; політична стабільність у державі. Зазначені шляхи вплинуть на зростання ВВП, зайнятості, а отже і збільшення доходів Державного бюджету України.

Важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери є бюджет, позитивний вплив бюджетних видатків на темпи економічного зростання в цілому у державі та регіонах досягається не тільки за рахунок обсягів ресурсів, а й з врахуванням виваженої структури бюджетних видатків. Вибір відповідних шляхів бюджетного регулювання, їх ефективність залежать від низки чинників, зокрема, стану економічного розвитку держави, рівнем та тенденціями розвитку інституційного середовища та інфраструктури, функціонуванням певних технологічних укладів, розвиненістю та тенденціями розвитку суспільства, системи державного управління, забезпеченість людськими, матеріальними ресурсами, науковим потенціалом.

Проведення ефективної бюджетної політики, яка є одним з основних інструментів забезпечення соціально-економічного зростання, передбачає спрямування коштів на реалізацію таких пріоритетних завдань, які мають розв'язувати найбільш вагомі завдання для країни, у тому числі розвиток людського капіталу, сприяння розробці та запровадженню наукоємних, інноваційних, конкурентоспроможних технологій. Для посилення впливу видаткової частини бюджету на економічне зростання на сучасному етапі,

необхідним є розробка та запровадження науково-обґрунтованих методів визначення обсягів, пріоритетних напрямів та структури ресурсів бюджету, встановлення відповідних вагових показників, запровадження механізму відбору бюджетних програм та порядку використання коштів для їх фінансування, у тому числі тих, що фінансуються за рахунок субвенцій на виконання інвестиційних проектів.

Доцільним є удосконалення механізму посилення впливу держави на економічний розвиток шляхом подальшого розвитку програмно-цільового методу планування бюджету в частині переходу від управління видатками до управління відповідними результатами.

Розробка і реалізація ефективної державної політики у сфері видатків бюджету вимагає вдосконалення перспективного бюджетного планування як необхідної передумови досягнення сталого соціально-економічного зростання. Застосування перспективного прогнозування та планування у бюджетному процесі надає можливість узгодити політику у сфері доходів, видатків, дефіциту (профіциту) бюджету у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах і перейти до формування довгострокової бюджетної політики, що є передумовою для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в Україні. Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового підходу надає можливість встановлювати більш чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати стабільну бюджетну політику, посилити бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо запровадження елементів середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Зазначене, безперечно, буде сприяти підвищенню позитивного впливу бюджетної політики у сфері видатків на збереження і

розвиток людського і соціального капіталу, та як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення - економічне зростання [77] .

На даний час відбувається процес подальшого удосконалення програмно-цільового методу планування бюджету; необхідним є поглиблення застосування зазначеного методу як складової системи перспективного бюджетного планування. Впровадження програмно-цільового методу у бюджетний процес, як нової філософії складання бюджету, розпочато із 2002 року із прийняттям Урядом Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, якою визначено мету, основні принципи і елементи програмно-цільового методу, етапи реалізації Концепції. Програмно-цільовий підхід передбачає складання бюджету в розрізі бюджетних програм з визначенням їх відповідальних виконавців - головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетні програми формуються із врахуванням систематизованого переліку заходів, що забезпечують досягнення відповідних мети, завдань та напрямів, закріплених паспортом бюджетної програми; визначення загальної мети кожної бюджетної програми, що включає цілі і завдання програми на короткостроковий, а також на довго- та середньостроковий періоди. Метою запровадження програмно-цільового методу є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання на основі визначених цілей та результативних показників. Зазначене повинно відбуватися на основі ретельного аналізу необхідних і можливих бюджетних ресурсів для фінансування програми у плановому та наступних роках і очікуваного результату від реалізації бюджетної програми. Вищенаведене передбачає розробку кількісних та якісних показників результативності – критеріїв оцінки і аналізу бюджетних програм щодо обсягів затрат, досягнення необхідних результатів, рівня ефективності і якості, які характеризують результати виконання програми та дають змогу здійснити оцінку використання бюджетних коштів. Результативні показники умовно поділяються на такі групи: показники затрат, що визначають обсяг затрат бюджетних коштів на реалізацію

бюджетної програми; показники продукту, що вказують на обсяг виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг у результаті виконання програми, зокрема, кількість виробленого продукту або наданих послуг, кількість споживачів товарів, робіт, послуг; показники ефективності, що відображають кількість створеного продукту на одиницю затрат бюджетних ресурсів; показники якості вироблених товарів, виконаних робіт, наданих послуг. За допомогою аналізу результативності бюджетної програми визначаються причини неефективної чи недостатньо ефективної її реалізації та пропонуються заходи, необхідні для покращання організації її виконання, а також з урахуванням економічної пріоритетності даної бюджетної програми оцінюються особливості її реалізації у наступних планових періодах [76].

3.2. Напрями вдосконалення бюджетного процесу

Бюджетна система є основною ланкою економіки країни, зокрема, бюджет виступає дієвим інструментом державного регулювання економічного розвитку. Саме тому ключовою серед структурних реформ, що були започатковані й реалізуються з часу незалежності України, є бюджетна реформа, яка залишається актуальною й сьогодні.

Першим і успішним кроком у проведенні бюджетної реформи стало ухвалення Бюджетного кодексу у 2001 році, в результаті чого з'явилася можливість зробити бюджетну систему прозорішою, логічнішою, обґрунтованішою та надати більшій свободи органам місцевого самоврядування, визначити систему контролю й відповідальність за бюджетні правопорушення [39]. Наступним важливим кроком стало реформування Бюджетного кодексу в 2010 році.

Важливу роль у формуванні бюджетної політики і організації бюджетного процесу займає міжбюджетне регулювання, метою якого є перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами для забезпечення відповідності

повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати їх виконання.

Однією із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання є міжбюджетні трансферти.

Міжбюджетні трансферти - це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Перелік міжбюджетних трансфертів, які можуть передбачатися у державному бюджеті для місцевих бюджетів, визначено ст. 97 Бюджетного кодексу України.

Обсяги міжбюджетних трансфертів щорічно затверджуються законом про державний бюджет і надаються місцевим бюджетам, які мають взаємовідносини з державним бюджетом – обласні бюджети, бюджети міст обласного значення, бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, районні бюджети.

У 2017 році взаємовідносини з державним бюджетом мали 998 бюджетів (без непідконтрольних територій - 34), у тому числі 24 обласні бюджети, 148 бюджетів міст обласного значення, бюджет м. Києва, 459 районних бюджетів, 366 бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Слід зазначити, що кількість бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, щорічно збільшується у зв'язку із утворенням об'єднаних територіальних громад відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Так, у 2018 році їх кількість збільшиться на 47 – це бюджети об'єднаних територіальних громад, у яких в квітні 2017 року відбулися перші місцеві вибори. Відповідно до норм Бюджетного кодексу України бюджети таких громад мають взаємовідносини з державним бюджетом з нового бюджетного року.

Отже, з 2018 року взаємовідносини з державним бюджетом матимуть 1045 місцевих бюджетів (без непідконтрольних територій - 34) і у державному бюджеті для них передбачатимуть відповідні міжбюджетні трансферти.

Проте, ця кількість може змінюватися. На даний час на розгляді Центральної виборчої комісії знаходяться звернення від облдержадміністрацій щодо призначення перших місцевих виборів у 203 об'єднаних територіальних громадах. У разі, якщо вибори відбудуться у жовтні, Міністерство фінансів при доопрацюванні проекту бюджету на 2018 рік до другого читання врахує бюджети таких громад та передбачить для них міжбюджетні трансферти.

Як і у попередні роки місцевим бюджетам у 2018 році надаватимуться такі трансферти:

1) базова дотація. Базова, як і реверсна, дотація є результатом горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом.

При здійсненні горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів та визначенні базової/реверсної дотації на 2018 рік враховувалися наступні показники – офіційні дані звітності Державної служби статистики України щодо наявного населення станом на 01.01.2017 та Державної казначейської служби України – про фактичні надходження податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (в частині, що зараховується до обласних бюджетів) за 2016 рік.

До розрахунку на 2018 рік включено бюджети 47 об'єднаних територіальних громад, у яких в квітні 2017 року відбулися перші місцеві вибори.

2) додаткові дотації на:

- фінансування переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я.

Така додаткова дотація надається з 2017 року, у зв'язку із передачею на фінансування з місцевих бюджетів усіх видатків (крім видатків на оплату праці

педагогічних працівників) по загальноосвітніх закладах та видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв для закладів охорони здоров'я;

- компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок наданих державою податкових пільг зі сплати земельного податку.

З 2018 року відповідно до Податкового кодексу України крім суб'єктів космічної діяльності звільняються від сплати земельного податку (до 1 січня 2025 року) суб'єкти літакобудування, що підпадають під дію норм статті 2 Закону України "Про розвиток літакобудівної промисловості" і здійснюють розробку та/або виготовлення з кінцевим складанням літальних апаратів та двигунів до них, крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти соціального, торговельного, сільськогосподарського призначення та непромислового будівництва.

Перелік суб'єктів космічної діяльності та літакобудування, щодо яких запроваджено тимчасові заходи державної підтримки, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Обсяг додаткової дотації в розрізі місцевих бюджетів визначається на підставі інформації щодо сум звільнення від сплати земельного податку, наданої відповідно Державним космічним агентством України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, до компетенції яких відноситься питання контролю за відповідністю таких суб'єктів вимогам законодавства.

- забезпечення утримання соціальної інфраструктури міста Славутич. Планується така додаткова дотація на виконання п. 4 статті 13 Закону України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему».

3) субвенції:

- освітня субвенція, її розподіл між місцевими бюджетами здійснюватиметься на основі нової формули, яка враховуватиме нормативну

наповнюваність класів, що дасть змогу запровадити стимулюючий механізм під час проведення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів;

- медична субвенція, її розподіл між місцевими бюджетами здійснюватиметься відповідно до Формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 618.

Водночас ця Формула може бути змінена у разі прийняття Верховною Радою України законопроектів щодо реалізації реформи фінансування системи охорони здоров'я.

Слід зазначити, що Урядом внесені зміни (постанова від 09.08.2017 р. № 574) до Порядку та умов надання медичної субвенції, якими врегульовано питання розмежування медичної субвенції для надання первинної та вторинної медичної допомоги для міст обласного значення, районів та об'єднаних територіальних громад. Зокрема, обсяг субвенції, що спрямовується на первинну медичну допомогу, повинен становити не більше 40 відсотків загального обсягу субвенції для районів та об'єднаних територіальних громад, які добровільно об'єдналися на базі районів, та не більше 30 відсотків загального обсягу субвенції для міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад, які добровільно об'єдналися на базі міст обласного значення. На вторинну медичну допомогу будуть спрямовуватися кошти в обсязі не менше 60 і 70 відсотків відповідно;

- на здійснення державних програм соціального захисту;
- на виконання заходів щодо радіаційного та соціального захисту населення міста Жовті Води. Передбачається така субвенція відповідно до Державної цільової програми радіаційного і соціального захисту населення м. Жовті Води на 2013-2022 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 25.06.2012 № 579;
- на придбання витратних матеріалів для закладів охорони здоров'я та лікарських засобів для інгаляційної анестезії;

- на придбання медикаментів та виробів медичного призначення для забезпечення швидкої медичної допомоги;
- на відшкодування вартості лікарських засобів для лікування окремих захворювань;
- на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;
- на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей загиблих осіб, визначених абзацами 5–8 пункту 1 статті 10, а також для осіб з інвалідністю I-II групи, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та осіб, які втратили функціональні можливості нижніх кінцівок, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, та потребують поліпшення житлових умов;
- на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Така субвенція передбачається на виконання Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»;
- на проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.

Водночас, при формуванні показників місцевих бюджетів слід враховувати наступне.

З 1 січня 2018 року вступають в дію:

- закони України від 17.11.2016 № 1763-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення механізму фінансового забезпечення дорожньої галузі» та від 17.11.2016 № 1762-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» щодо удосконалення механізму фінансування дорожньої галузі», відповідно до яких у складі спеціального фонду державного бюджету створюється Державній дорожній фонд.

Джерелами формування цього фонду визначено: акцизний податок з вироблених в Україні та ввезених на митну територію України пального і транспортних засобів (у 2018 р. – 50%, у 2019 р. – 75%, з 2020 р. – 100%); ввізне мито на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них (у 2018 р. – 50%, у 2019 р. – 75%, з 2020 р. – 100%); плату за проїзд автомобільними дорогами транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні; кошти спеціального фонду Державного бюджету України, отримані шляхом залучення державою кредитів (позик) від банків, іноземних держав і міжнародних фінансових організацій, на розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування; плату за проїзд платними автомобільними дорогами загального користування державного значення; інші надходження, передбачені Державним бюджетом України.

При цьому, 35% коштів фонду спрямовуватиметься на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах (у вигляді субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам) та виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, залученими державою або під державні гарантії на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення.

Обсяги міжбюджетних трансфертів враховані в граничних показниках видатків, які доведено до головних розпорядників коштів загального фонду державного бюджету і до їх компетенції відноситься питання розподілу трансфертів між місцевими бюджетами.

В період з 7 по 17 серпня поточного року у Міністерстві фінансів проводилися погоджувальні наради з головними розпорядниками бюджетних коштів щодо узгодження показників проекту бюджету на 2018 рік та прогнозу на 2019-2020 роки.

За результатами цих нарад будуть визначені обсяги міжбюджетних трансфертів в розрізі місцевих бюджетів, що мають взаємовідносини з

державним бюджетом, які разом з методикою їх розподілу будуть надіслані місцевим органам влади.

Також протягом 2018–2020 років держава продовжуватиме надавати підтримку для фінансування інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку за рахунок Державного фонду регіонального розвитку. З цією метою в граничних обсягах видатків Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства враховано відповідні кошти.

Пріоритетом державної бюджетної політики на середньострокову перспективу в частині регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової спроможності, підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні.

З метою підвищення передбачуваності і послідовності бюджетної політики, у тому числі на місцевому рівні, Основними напрямками бюджетної політики на 2018–2020 роки передбачено запровадження середньострокового бюджетного планування. Перехід до планування місцевих бюджетів на середньостроковий період буде здійснюватися після внесення відповідних змін до бюджетного законодавства, а також затвердження та доведення до місцевих органів влади методичних рекомендацій щодо складання місцевих бюджетів на середньострокову перспективу, узгоджених з методологією середньострокового планування державного бюджету. Відповідно до Плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки.

Перелічені напрями є основними завданнями щодо стратегічного розвитку бюджетної системи, які надалі будуть уточнюватись та розширюватись відповідно до актуальних завдань сучасності й основних тенденцій розвитку суспільства в майбутньому.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Державний бюджет як важливий фінансовий документ держави є формою існування реальних, об'єктивно обумовлених розподільних відносин, які виконують специфічне призначення – задоволення потреб як суспільства в цілому, так і його адміністративно-територіальних структур у фінансових ресурсах. На сьогоднішній день, у світі існують країни, які практично відмовляються від видатків на оборону, і є країни, що мають досить потужний воєнний потенціал, але більшість виходить із принципу мінімальної достатності.

Суспільне призначення бюджетних відносин полягає в: формуванні головного загальнодержавного фонду грошових ресурсів (у процесі реалізації цієї функції забезпечується концентрація фінансових ресурсів у бюджетній системі держави); використанні засобів загальнодержавного грошового фонду (ця функція реалізується в процесі цільового використання бюджетних засобів); здійсненні контролю за рухом бюджетних ресурсів. Централізація засобів має важливе економічне й політичне значення.

Визначення пріоритетів державної підтримки, спрямованої на економічне зростання та соціальний розвиток є одним з важливих завдань бюджетної політики. Інститут бюджетного регулювання має ґрунтуватися на сукупності форм, засобів, механізмів формування та реалізації завдань бюджетної політики, які визначають умови взаємовідносин учасників бюджетного процесу. Основними пріоритетними напрямками розвитку бюджетної системи визначено запровадження середньострокового бюджетного планування у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетних програм; удосконалення методологічних засад програмно-цільового методу планування бюджету; застосування дієвих підходів управління державними фінансами. Однією з основних цілей бюджетної політики є забезпечення стійкого довготривалого економічного зростання, шляхом структурно-інноваційних перетворень економіки, створення сприятливого інвестиційного середовища,

достатньо високого рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання.

Доходи бюджету виражають економічні відносини, які виникають у держави з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни. Формою прояву категорії доходи бюджету служать різні види платежів підприємств, організацій і населення в бюджет, а їх матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються в бюджет. Бюджетні доходи, з одного боку, є результатом розподілу вартості суспільного продукту між різними учасниками відтворювального процесу, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості. Найбільшу частку доходів становлять податкові надходження. У 2017 році спостерігалось збільшення обсягу будівельної продукції – на 20,9 відсотка, виробництва інвестиційних товарів – на 9,3 відсотка, вантажообороту – на 5,8 відсотка порівняно із 2016 роком.

Обсяги виробництва промислової продукції у 2017 році збільшилися на 0,4 відсотка порівняно із 2016 роком, при цьому у переробній промисловості – на 4,8 відсотка.

На фоні високої порівняльної бази 2016 року виробництво сільськогосподарської продукції в 2017 році зазнало спаду та скоротилося на 2,7 відсотка, у тому числі рослинництво зменшилось на 3,6 відсотка, тваринництво – на 0,4 відсотка.

У цілому, в 2017 році тривала тенденція економічного зростання. Так, за даними Держстату в I кварталі 2017 року зростання реального ВВП становило 2,5 відсотка, у II кварталі – 2,4 відсотка, у III кварталі – 2,1 відсотка, у IV кварталі – 1,8 відсотка порівняно з відповідним періодом 2016 року.

У 2017 році продовжувалось розширення внутрішнього споживчого попиту, завдяки збільшення заробітних плат в економіці, в тому числі підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 року до 3200 гривень

проти 1600 гривень на кінець 2016 року. Обсяг роздрібної торгівлі у 2017 році до відповідного періоду 2016 року зріс на 8,8 відсотка.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2017 рік зросла порівняно з 2016 роком на 37,1 відсотка та становила 7104 гривень, що у 2,2 раза вище рівня мінімальної заробітної плати. Реальна заробітна плата у 2017 році зросла на 19,1 відсотка до відповідного періоду минулого року.

Пріоритетом державної бюджетної політики на середньострокову перспективу в частині регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх фінансової спроможності, підвищення прозорості та ефективності управління бюджетними коштами на місцевому рівні.

З метою підвищення передбачуваності і послідовності бюджетної політики, як на державному, так і на місцевому рівні, Основними напрямками бюджетної політики на 2018–2020 роки відбулося запровадження середньострокового бюджетного планування.

Отже, на основі проведеного аналізу динаміки обсягів та структури видаткової частини державного бюджету, варто звернути увагу на ключових позиціях, дотримання яких є першочерговим при веденні бюджетної політики з позиції фінансування: забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин державного бюджету України; не допустити диспропорцій та невиправданого зростання видаткової частини державного бюджету, що призведе до дефіциту. Такий підхід матиме позитивний вплив на рівень збалансованості бюджету. Виправданим підходом в контексті управління бюджетним дефіцитом може бути лише капітальне фінансування, яке дозволить досягти позитивного економічного чи соціального ефекту в майбутніх періодах. Крім того, доцільно дотримуватися курсу на ринкову переорієнтацію, в основі якої є оптимізація обсягів та структури державної сфери економіки, що дозволить досягти підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та нівелювання проявів незбалансованості державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І.П., Собчук С.І. Формування видатків бюджету в умовах інституційної модернізації економіки. *Бізнес Інформ*. – 2018. № 5. № 5. С. 303–312.
2. Алексєєв І.В., Ярошевич Н.Б., Чушак-Голобородько А.М. Бюджетна система: Навчальний посібник. - К.: Хай-Тек Прес, 2007. - 376 с.
3. Базилевич В.Д. Державні фінанси: Навч. посібник/ В.Д.Базилевич, Л.О.Баластрик; За заг. ред. Базилевича В.Д.- 2-ге вид., допов. і перероб.- К: Атіка, 2004.- 368с.
4. Безгуба М.О. Фінансово-бюджетна політика в умовах глобалізації економіки / М.О. Безгуба // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 29/2. – С. 501–506
5. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Шарль Бланкарт ; [пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка ; В. М. Федосова]. — К. : Либідь, 2000. — 654 с.
6. Брайчева Т.В. Государственные финансы / Т.В. Брайчева. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
7. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 1 : Бюджет - головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - 201 с.
8. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 2 : Виконання бюджету / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - 187 с.
9. Бюджетна система України. / За ред. Булгакової С.О. — К.: КНЕУ, 2002. — 288 с.
10. Бюджетна система: підр. /за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр учбов. літер.; Тернопіль: Екон. Думка, 2012.

11. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – вересень 2017 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2017. – 86 с.
12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.
13. Бюджетний менеджмент / за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погріщук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 558 с.
14. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, М.Д. Пасічний, Т.І. Крикун та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. – К.: Глобус-Пресс, 2018. – 352 с.
15. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник [Текст] / О. Д. Василик - К. : Ніос, 2002. - 608 с.
16. Василик О.Д. Державні фінанси України / О.Д. Василик. - 2-ге вид. - К.: НІОС, 2004. – 608 с.
17. Василик О.Д. Державні фінанси України за часів Володимира Великого // Фінанси України. - 2002.- №1. - С.138.
18. Власюк О. С. Економіко-математичне моделювання процесів соціально-економічного розвитку України / О. С. Власюк. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2011. – 520 с.
19. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання / В.М. Геєць; Ін-т екон. прогнозування. – К.: Форт, 2000. –344 с.
20. Горегляд В. Взаимоотношения бюджета и финансового сектора экономики // Экономист. - 2002. - № 11. -С. 14-20.
21. Горегляд В. Взаимоотношения бюджета и финансового сектора экономики / Горегляд В. // Экономист. – 2002. - № 11. – С.19 - 22.
22. Гриценко А.А. Інституційна архітектура бюджетно-монетарного простору / А. А. Гриценко // Наукові праці НДФІ. – 2004. - № 6 (29). – С. 67 – 75.

23. Гусаревич Н.В., Адаменко І.П. Особливості формування дохідної частини державного бюджету у країнах ЄС з розвинутою економікою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 11–15.
24. Державні фінанси України : навчальний посібник / М. І. Карлін. - К. : Знання, 2008. - 349 с.
25. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / [Пер. з англ.] – К.: Основи, 1998. -542с.
26. Дяченко Я.Я. Пріоритетні напрями державного впливу на формування доходів бюджету / Я.Я. Дяченко, Л.М. Колесник, А.М. Цугунян // *Фінанси України*. – 2008. – С. 9 - 15.
27. Єпіфанов А.О., Сало В.І., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. – К.: Наукова думка. – 1997.
28. Закон України Про Державний бюджет України на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
29. Закон України Про Державний бюджет України на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
30. Закон України Про Державний бюджет України на 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-vi>.
31. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. страт., 2007. – 538 с.
32. Запатріна І. В. Програмно-цільовий метод бюджетування у контексті стратегічного та середньострокового планування / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда // *Фінанси України*. – 2006. – № 10. – С. 18–31.
33. Запатріна І.В. Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізми її реалізації / І. Запатріна, Т. Лебеда // *Фінанси України*.- 2006.- № 4.- С. 38-45.
34. Засади формування бюджетної політики держави: моногр. / [М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О. Плужников та ін.]; за наук. ред. М.М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.

35. Кириленко О.П. Фінанси. – Тернопіль: Економічна думка. – 1998.
36. Ковалева Т.М. Бюджет и бюджетная политика в Российской федерации: учебное пособие / Т.М.Ковалева, С.В. Барулин. – [2-е изд.]. – М.: КНОРУС, 2006. – 208 с.
37. Козарезенко Л. В. Удосконалення бюджетного механізму розвитку людського потенціалу / Л. В. Козарезенко // Ефективна економіка. – 2016. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5080&p=1>
38. Конституція України: за станом на 20.04. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 28.06.1996 р. № 254 /96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
39. Лагутін В.Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці / В.Д. Лагутін. – К.: КНТЕУ, 2007. – 248 с.
40. Лисяк Л. В. Концептуальні засади бюджетної політики у сфері державних видатків / Л. В. Лисяк // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. – Вип. 19: Фінансово-економічні проблеми розвитку економіки України. – Львів : ЛНУ, 2009. – С. 358–364.
41. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку: інституційний аспект / Л.В. Лисяк // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 29/2. – С. 595–602.
42. Лисяк Л.В., Грабчук О.М. Зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації. *Проблеми економіки*. 2018. №1. С. 294-299.
43. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України: принципи та інструменти: [моногр.] / І. Г.Лук'яненко. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. – 542 с.
44. Луніна І. О. Державні фінанси України у перехідний період / І. О. Луніна. – Харків: Форт, 2000. – 296 с.

45. Луніна І.О. Шляхи мінімізації впливу фінансової кризи на бюджет України / І. О. Луніна, В. В. Каліцька, О. В. Короткевич, Н. Б. Фролова // Фінанси України. – 2008. - № 12. – С. 22-32.
46. [Луніна І. Державні фінанси та інфраструктурні проблеми розвитку економіки // Економіка України : науковий журнал / Мін. економіки України: Мін. фінансів України та НАН України. – Київ, 2011. – № 8 \(597\). – С. 46-56](#)
47. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І.О. Луніна; НАН України; Ін-т екон. прогнозування. – К. : Наук.думка, 2006. – 432 с.
48. Лушин С.И. Актуальные проблемы бюджета / С. И. Лушин // Экономист. - 2002. - № 7. - С. 63 - 71.
49. Лютий І.О. Новітні тенденції розвитку фінансової системи / І. О. Лютий // Фінанси України. – 2004. - № 5. – С. 24 – 29.
50. Макогон В.Д. Бюджет як інструмент економічного зростання / В.Д. Макогон // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету. – 2016. – Вип.28/1. – С. 203–207.
51. Макогон В.Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни / В.Д. Макогон // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. – № 3. – С. 114–124.
52. Макогон В.Д. Стратегічні пріоритети бюджетної політики в умовах інституційних перетворень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 38-45.
53. Мельников М.В. Финансовая политика России в начале XX в. Эпоха золотого рубля: [моногр.] / М. В Мельников. – Ковров: КГТА, 2007. – 457 с.
54. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2010. – Вип. 1 (50). – С. 3–14.
55. Мярковський А. І., Чугунов І. Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5. – С. 5–15.

56. Нові виклики для економічної політики України: рекомендації до плану невідкладних дій // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К.: Видавництво „К.І.С.”. – 2006. – 78 с.
57. Озеров И.Х. Основы финансовой науки: Бюджет. Формы взимания. Местные финансы. Государственный кредит. / И. Х. Озеров. - М.: ООО «Юр ИнфоР-Прес», 2008. – 622 с. - (Библиотека «Бр ИнфоР»).
58. Олейник А.Н. Институциональная экономика / А. Н. Олейник. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 416 с. – (Серия «Высшее образование»).
59. Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
60. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
61. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
62. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. – К. : Знання-Прес, 2006. – 607 с.
63. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: [монограф.] / Ю. В. Пасічник - Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2005. - 642 с
64. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: [навч. посіб.] / Ю. В. Пасічник. – К.: Знання-Прес, 2002. - 495с.
65. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України за станом на 28.12.2014 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 28.12.2014 № 80-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
66. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
67. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

68. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

69. Про затвердження Програми управління державним боргом на 2018 рік : Наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2018 року N 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

70. Про Основні напрями бюджетної політики на 2016 рік : Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2015 року № 314-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

71. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

72. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 411 // [Електронний ресурс]. – режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250057723>.

73. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.04.2014 р. № 385-р – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

74. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

75. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>

76. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київ. нац. екон. ун-т. — К.: [КНЕУ], 2001. — 186 с.

77. Сіденко В. Макроекономічні зрушення в українській економіці у контексті інтеграційних процесів/ В. Сіденко, І. Крючкова // Дзеркало тижня. — 2003. — 28 черв. — С. 3.
78. Словник сучасної економіки Макміллана. Четверте видання. Гол. ред. Девід В. Пірс. Макміллан. - К.: АртЕк, 2000. -627 с.
79. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Д. М. Стеченко. — К.: МАУП, 2000. — 172 с.
80. Сумароков В.Н. Государственные финансы в системе макроекономического регулирования. М.: Фи-нансы и статистика. — 1996. — 224 с.
81. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В.В. Тертичка. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. — 750 с.
82. Федосов В.М. Теорія фінансів / За ред. проф. В. М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.
83. Фишер С, Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика / Г.Г. Са-лев, Е.Е. Балашов (пер.). - М.: Дело ЛТД, 1995. - 864 с.
84. Фінансово-бюджетні відносини: аналіз тенденцій розвитку в умовах трансформації економіки / Чугунов І.Я., Лондар С.Л.; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — К.; Львів: Компанія «Аліот», 2002. — 203 с.
85. Формування бюджету України та бюджетно-податкова політика у 1999-2001 рр.: Наук. доп. / [Вахненко Т.П., Кваснюк Б.Є., Луніна І.О. та ін.]; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. — К., 2000. — 101с.
86. Формування і функціонування бюджетної системи України: [монографія] / [за заг. ред. А.А. Мазаракі]. — К.: Книга, 2003. — 344 с.
87. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я.Чугунов. — К. : НДФІ, 2005. — 259 с.
88. Чугунов І.Я. Бюджетна політика в системі макроекономічного регулювання / І.Я. Чугунов // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Становлення фінансової системи України та проблеми її стабілізації

(щорічник наукових праць). Випуск XII, ч.1 / НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2000.- с.28-36.

89. Чугунов І.Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І.Я. Чугунов, Л.В. Лисяк // Фінанси України. – 2009.- №11. –С. 3-11.

90. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: [монографія] / І.Я. Чугунов. - К.: НІОС, 2003. – 488 с.

91. Чугунов І.Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни / І.Я. Чугунов, І.М. Ігнатюк // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету. – 2016. – Вип.28/1. – С. 217–226.

92. Шевчук В.О. Державні фінанси зарубіжних країн / В. О. Шевчук // Фінанси України. - 2002. - №2. - С. 3 - 12.

93. Юрій С.І., Бескид Й.М. Бюджетна система України. – К.: НІОС. – 2000.

94. Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. Казначейська система: Підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 590 с.

95. Юсипович О.І, Сороківська М.В. Фінансовий менеджмент. Пос. – 2011. – 284 с.

96. Chugunov I.Y. Budget policy under economic transformation / I.Y. Chugunov, V.D. Makogon // Economic Annals-XXI. – № 3-4 (2). – 2016. – P. 66-69.

ДОДАТКИ

Склад доходів та видатків державного бюджету

Склад доходів бюджету	Склад видатків бюджету
1	2
I. Податкові надходження, з них: 1. Непрямі податки (податки на споживання): — податок на додану вартість (ПДВ); — акцизний збір; — мито (ввізне та вивізне) 2. Прямі податки: — податок на прибуток підприємств; — прибутковий податок з громадян; — податки на власність; — земельний податок; — ресурсні платежі; — інші прямі податки. II. Неподаткові доходи: — надходження від зовнішньоекономічної діяльності; — рентна плата за нафту та природний газ, що видобувається в Україні;	I. Фінансування органів державної влади та управління: Функціонування гілок влади: — законодавча; — виконавча; — судова система; — державні податкові та митні органи; — національна безпека та правоохоронна діяльність, національна оборона II. Видатки на народне господарство: — державні капітальні вкладення в різні галузі економіки, державні дотації; — фінансування житлово-комунального господарства; — бюджетні інвестиції; — державні трансферти (субсидії, субвенції, дотації) конкретним суб'єктам господарювання; — кошторисне фінансування бюджетних установ

**Динаміка доходів Зведеного бюджету України у 2003–2017 роках,
млрд. грн.**

	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	354,0	367,5	507,6	650,8	828,2
Неподаткові надходження	84,9	80,6	140,2	125,5	154,4
Доходи від операцій з капіталом	1,6	2,0	1,8	1,6	2,2
Офіційні трансфери від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	1,5	5,4	1,9	4,2	1,6
Цільові фонди	0,7	0,5	0,6	0,8	30,5
Всього	442,8	456,1	652,0	781,9	1016,9

**Видатки Зведеного бюджету України
у 2003–2017 роках, млрд. грн.**

Функціональна класифікація	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	61,7	76,8	117,6	134,3	166,2
Оборона	14,8	27,4	52,0	59,4	74,4
Громадський порядок, безпека та судова влада	39,4	44,9	55,0	72,1	88,5
Економічна діяльність	50,8	48,2	59,0	66,2	102,9
Охорона навколишнього природного середовища	5,2	3,5	5,5	6,3	7,4
Житлово-комунальне господарство	8,1	18,1	15,9	17,5	27,1
Охорона здоров'я	61,6	57,2	71,0	75,5	102,4
Духовний та фізичний розвиток	13,7	13,9	16,2	16,8	24,3
Освіта	105,5	100,1	114,2	129,4	177,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	145,2	138,1	176,5	258,3	285,8
Всього	506,3	528,1	682,9	835,9	1056,8